

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ ТА ФОРМ РЕЄСТРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

Феделеш М. М.

У статті розглянуто класифікацію видів та форм реєстраційної діяльності органів Міністерства юстиції України як спеціальних адміністративних процедур. Визначено основні критерії класифікації та виділено відповідні види реєстраційної діяльності органів Міністерства юстиції України та розкрито їхній зміст.

Ключові слова: реєстрація, реєстраційна діяльність, класифікація, Міністерство юстиції України.

В статті рассмотрено классификацию видов и форм регистрационной деятельности Министерства юстиции Украины как специальных административных процедур. Определены основные критерии классификации, а также выделены соответствующие виды регистрационной деятельности Министерства юстиции Украины, раскрыто их содержание.

Ключевые слова: регистрация, регистрационная деятельность, классификация, Министерство юстиции Украины.

In the article the classification of registration forms and activities of the Ministry of Justice of Ukraine as a special administrative procedures. The main criteria for the classification and allocated for appropriate register of the Ministry of Justice of Ukraine and disclosed their contents.

Keywords: reception, registration activities, classification, Ministry of Justice of Ukraine.

Реєстраційна діяльність органів Міністерства юстиції України – складне і різноманітне системне правове явище. Вона здійснюється низкою суб'єктів, з певних питань, різноманітними правовими засобами і способами, у специфічних формах і т.д.

Хоча наукові дослідження проблем класифікації реєстраційної діяльності досить широко представлено у вітчизняній адміністративістиці, адже вони були предметом досліджень Н.В. Галіциної, М.П. Гурковського, О.В. Кузьменка, В.Ю. Мащука, Д.В. Мовчана, Я.О. Пономарьової, С.С. Савченко, А.В. Солонар та інших, однак це ще більше підкреслює дискусійність цього питання.

Метою цього дослідження є спроба окреслити класифікацію реєстраційної діяльності органів Міністерства юстиції України, як системну структуру, застосовуючи при цьому родовидові характеристики цілісності, обраних як об'єкт вивчення. Саме ці характеристики можна пояснити застосовувавши інструменти класифікації та розкривши сутність основоположних категорій «класифікація», «вид», «форма» в їхньому таксономічному, дихотомічному та іншому розуміннях.

Уявлення про класифікацію як результат поділу понять на види, а видів на підвиди й т.д. сягає до «відомого древа Порфірія» – ієрархії понять, які дійсно нагадують схему дедуктивної дихотомічної класифікації [1].

У теорії держави і права класифікація визначається як прийом юридичної техніки, що складається в поділі юридичних явищ на групи, види, розділи [2]. Таким чином, вона являє собою групування інформаційних даних

за принципом подібності чи відмінності.

У теорії і практиці реєстраційної діяльності як складного системного утворення класифікації за видами належить важливе місце. Науково обґрунтована класифікація видів реєстраційної діяльності дозволяє визначити місце кожного виду реєстраційної діяльності в правовій системі суспільства, на більш високому рівні усвідомити сутність того чи іншого різновиду реєстраційної діяльності, що здійснюється органами Міністерства юстиції України, та її роль у цілій системі юридичної діяльності.

Види реєстраційної діяльності можна виділяти залежно від багатьох критеріїв (підстав) поділу.

Є.Г. Чуткін пропонує класифікацію реєстраційної діяльності:

- за соціальною і юридичною значимістю: первинну і вторинну реєстрацію;
- за об'єктами реєстраційної діяльності, яку для зручності розуміння та систематизації поділив на два розділи: 1) за реєстраційними суб'єктами – фізичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності – юридичні особи та індивідуальні підприємці; 2) за реєстраційними об'єктами: спеціальні права, права на нерухоме майно, рухоме майно, акти цивільного стану; виняткові права, нормативно-правові акти тощо;
- за складністю реєстраційних структур (форми та змісту) суб'єктів реєстраційної діяльності: прості та складні;
- за тривалістю дій реєстраційного акту: тимчасова та постійна [3].

Таку ж класифікацію застосовує російська дослідниця Є.І. Спектор. Крім цього, вона бачить також методи класифікації:

- за типами реєстраційного режиму: повідомний, добровільний і синтезований (в якому поєднуються ознаки обох попередніх);
- за реєстраційними органами, що діють у Російській Федерації: а) по вертикалі – реєстраційна діяльність федеральних органів і реєстраційна діяльність органів суб'єктів РФ; б) по горизонталі – відповідні галузеві державні органи (наприклад, Федеральна реєстраційна служба, Федеральна податкова служба, органи ЗАГС);
- за характером реєстрації: 1) обов'язкова державна реєстрація – єдиний доказ існування зареєстрованого права; 2) добровільна державна реєстрація необхідна переважно для повного й достовірного обліку відповідних об'єктів і підтвердження та визнання правоздатності суб'єктів у певних суспільних відносинах [4].

В основу класифікаційних ознак поклав особливості реєстраційного провадження О.М. Добров, виділивши два блоки видів реєстраційної діяльності.

Перший блок, як стверджує дослідник, є домінуючим, і охоплює такі реєстраційні правовідносини: за об'єктами і суб'єктами, які повинні реєструватися; за органами, які реєструють; за обов'язковістю реєстрації; за характером реєстрації.

Другий блок класифікації охоплює правовідносини: за наявністю та відсутністю компенсації за реєстрацію; за юридичною силою норм, які складають інститут реєстрації; за підвідомчістю прийняття рішення про

визнання реєстрації недійсною; за часом дії документа про державну реєстрацію [5].

О.В. Шмалій класифікує реєстрацію за цільовим призначенням: на реєстрацію, основною метою якої є охорона громадського порядку, і реєстрацію, об'єктивно спрямовану на забезпечення національної безпеки [6]. Дослідниця в основу класифікації покладає також видову належність державної реєстрації, якою є публічний інтерес, і виокремлює такі види державної реєстрації: за характером публічного інтересу (публічно-функціональна спрямованість); за рівнем публічного інтересу; за змістом публічного інтересу [6].

С.С. Савченко застосовує класифікаційні методи залежності та ділить реєстраційну діяльність «по-перше, залежно від об'єкта, щодо якого вони здійснюються; по-друге, залежно від суб'єкта, що їх здійснює; по-третє, залежно від мети здійснення реєстраційних процедур; по-четверте, залежно від структури реєстраційних процедур» [7].

В.Д. Мовчан, застосовуючи метод аналізу адміністративно-процесуальних норм, виокремлює класифікаційні підходи по наслідках характеристик реєстраційних проваджень та існування окремих видів адміністративних справ. При цьому зазначає, «що види адміністративних справ, з яких у цілому складається інститут державної реєстрації, характеризуються ознаками, властивими ... всім адміністративно-правовим інститутам, а саме наявністю: а) відособленої сукупності норм права, що регулюють ці відносини; б) адміністративно-правового методу їх регламентування; в) суб'єктів реєстраційних відносин, одним з яких є державний орган; г) об'єкту таких відносин». Цей же дослідник виділив 12 зведених видів об'єктів державної реєстрації, що містять у собі значну кількість окремих підвидів (елементів) реєстраційних процедур, а саме:

1. Державна реєстрація прав власності на об'єкти нерухомого майна та прирівняних до них: а) земельні ділянки; б) об'єкти, розташовані на земельній ділянці, у тому числі незавершеного будівництва, що невід'ємно пов'язані з останньою й переміщення яких неможливе без їх знецінення або зміни призначення; в) об'єкти, на яких поширюється правовий режим нерухомого майна (повітряні й морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти).

2. Державна реєстрація об'єктів рухомого майна: а) транспортні засоби та інша самохідна техніка; б) цінні папери; в) зброя вогнепальна (зокрема спортивного й мисливського призначення), холодна мисливська, засоби самооборони травматичної дії й дратівної дії, певна категорія пневматичної зброї; г) лікарські препарати; д) небезпечні речовини й чинники; е) ветеринарні медичні препарати; є) продукти генної інженерії; ж) тваринницькі корма й харчові добавки; з) племінні тварини; и) продукти харчування; і) засоби захисту рослин, регулятори росту їх й добрива; к) відповідні сорти рослин; л) пасіки; м) певні типи промислового устаткування; н) поліграфія; о) реєстратори розрахункових операцій; п) товарно-касові книги; р) джерела іонізуючого випромінювання.

3. Державна реєстрація результатів творчої й наукової діяльності: а) результати науково-дослідницької, дослідно-конструкторської і творчої діяльності; б) відеопродукція; в) знаки для товарів і послуг; г) відбитки спеціальних знаків-іменників – виготовлювачів ювелірних і побутових виробів з дорогоцінних металів; д) символіка й фірмові логотипи; е) промислові зразки;

є) топографія інтегральних мікросхем.

4. Державна реєстрація проектів, що мають наукову й фінансову спрямованість: а) гуманітарна допомога; б) інвестиційні проекти; в) інноваційні проекти; г) проекти угод про розподіл продукції; д) проекти міжнародної технічної допомоги.

5. Державна реєстрація окремих видів офіційної документації та її проектів: а) нормативно-правові акти; б) проекти нормативно-правових актів; в) акти публічного управління індивідуальної дії; г) регламенти; д) документи Національного архівного фонду; е) документи виконавчого провадження; є) судові рішення.

6. Державна реєстрація документації, що забезпечує реалізацію певних прав суб'єктів правовідносин: а) статuti; б) зміни й доповнення до статутних документів; в) державні акти на право власності; д) довідки; е) свідоцтва; є) посвідчення; ж) довіреності; з) сертифікати, технічні умови на продукцію; и) заповіти; і) посвідчувальні написи.

7. Державна реєстрація відомостей про статус фізичних осіб і суб'єктів господарювання: а) виникнення, зміна і припинення особистих майнових прав; б) виникнення, зміна і припинення особистих немайнових прав, також авторських і суміжних; в) правовий статус фізичних та юридичних осіб; г) покладення юридичних обов'язків; (д) обмеження деяких особистих майнових прав.

8. Державна реєстрація актів цивільного стану фізичної особи: а) народження; б) походження; в) набуття громадянства; г) шлюб; д) розірвання шлюбу; е) зміна імені; є) смерть.

9. Державна реєстрація об'єктів, безпосередньо пов'язаних зі здійсненням економічної діяльності: а) нотаріальна діяльність; б) адвокатські об'єднання; в) третейські суди; г) брокерська діяльність; д) угоди; е) правочини; є) інвестиції; ж) іпотека; з) ліцензії; и) фінансові операції; і) випуск лотерей; к) емісії цінних паперів; л) обтяження на рухоме майно; м) операції зі шкідливими речовинами; н) роботи з геологічного вивчення надр; о) заборони на здійснення деяких фінансових операцій; п) банківські рахунки.

10. Державна реєстрація об'єктів, безпосередньо пов'язаних зі здійсненням інформаційної діяльності: а) інформаційні агентства; б) друковані засоби масової інформації; в) телерадіоорганізації.

11. Державна реєстрація географічних об'єктів: а) лінії закордонного плавання; б) кваліфіковані зазначення проходження товару; в) маршрути.

12. Державна реєстрація учасників виборчих процесів: а) кандидати на виборну посаду; б) члени виборчих комісій; в) представники від кандидатів, які наглядають за дотриманням законності в процесі виборів [8].

М.В. Гурковський вважає, що реєстраційну діяльність, яка реалізує відповідні види реєстрації, доцільно класифікувати: за об'єктами реєстраційної діяльності; за суб'єктами, які здійснюють реєстраційну діяльність; за процедурою здійснення реєстраційної діяльності; за результатом, що виникає як наслідок здійсненої реєстраційної діяльності; за призначенням реєстраційної діяльності [9].

Як бачимо, класифікація є системоутворюючим правовим явищем, значення якої є вкрай важливим для з'ясування сутності класифікації, видів та форм реєстраційної діяльності органів Міністерства юстиції України.

Правильність і повнота класифікації залежать, насамперед, від вибору основи, на якій базується найбільш істотна ознака, що визначає всі інші ознаки класифікованого явища. При цьому слід пам'ятати, що будь-яка класифікація є завжди умовною та відносною, і зазвичай не дає чіткого розмежування між видами.

Досліджуючи реєстраційну діяльність, що провадиться органами Міністерства юстиції України, варто виокремлювати види реєстраційної діяльності за об'єктами реєстрації:

1. Юридичні факти:

А. Реєстрація подій: а) народження; б) смерті; в) зникнення безвісти.

Б. Реєстрація цивільного стану: а) укладання шлюбу; б) розірвання шлюбу; в) усиновлення; г) установлення батьківства; д) зміна прізвища, імені та по батькові.

2. Правовий статус:

А. Реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності.

Б. Реєстрація об'єднань громадян.

В. Реєстрація професійно-зайнятих осіб (наприклад, судових експертів, нотаріусів, адвокатів тощо).

3. Спеціальні реєстраційні обліки:

А. Реєстрація осіб, які вчинили корупційне правопорушення.

Б. Реєстрація осіб, щодо яких застосовано положення Закону України «Про очищення влади».

3. Право:

А. Речове право на нерухоме майно: а) право власності; б) право оренди.

4. Документи:

А. Документи, їх проекти та реквізити: а) нормативно-правові акти та їх проекти; б) індивідуальні акти публічного управління; в) статuti; г) регламенти; г) державні акти на право власності; д) довідки; е) свідоцтва; є) посвідчення; ж) довіреності.

За суб'єктами, які здійснюють реєстраційну діяльність, можна виділити такі види:

1. Реєстраційна діяльність, що здійснюється безпосередньо Міністерством юстиції України.

2. Реєстраційна діяльність, що здійснюється територіальними органами Міністерства юстиції України.

3. Реєстраційна діяльність, що здійснюється як безпосередньо Міністерством юстиції України, так і його територіальними органами.

За наявністю або відсутністю компенсацій: платна (реєстраційний збір стягується) і безоплатна (реєстраційний збір не стягується).

За часом дії реєстраційного акту: тимчасова та постійна.

За формою публічної реалізації: дозвільна та повідомна.

За рівнем обов'язковості: обов'язкова та не обов'язкова.

За цільовим призначенням: 1) основною метою якої є регулювання порядку управління; 2) основною метою якої є захист прав особи і громадянина; 3) основною метою якої є забезпечення національної безпеки.

За місцем в системі джерел права: 1) реєстраційні відносини виникають на підставі закону; 2) реєстраційні відносини виникають на підставі підзаконного акту.

За методом мотиваційно-організаційного впливу: примусова (обов'язкова) та добровільна.

Окрему увагу варто звернути на класифікацію за формою, до яких ми відносимо: письмові форми

(журнальну та карткову) та автоматизовану.

Журнальна та карткова форми реєстрацій переважно використовуються для реєстрації документів. До цих форм реєстраційної діяльності також застосовують узагальнені назви «традиційні» [10] або «паперові» [11].

Використання журнальної форми реєстрації документів допускається в установах (органах) з обсягом документообігу до 600 документів на рік.

Журнальна форма реєстрації потрібна тільки тоді, коли облік документів виступає на перше місце, запобігає претензії зі сторони громадян, конфліктні ситуації. Вона використовується також в роботі з документами обмеженого доступу: секретними, конфіденційними. Для кожної категорії реєстрованого об'єкту зазвичай розробляється своя форма журналу з різним ступенем деталізації відомостей про документ [12].

Перевага карткової системи реєстрації полягає в тому, що:

- реєстрацією одночасно можуть займатися декілька працівників;

- картки можна виготовити в необхідній кількості екземплярів і, отже, відпадає необхідність у повторній реєстрації документів у структурних підрозділах;

- картки «рухливі», їх можна систематизувати за різними ознаками і створювати картотеки. Таким образом, карткова система реєстрації забезпечує інформаційно-довідкову роботу;

- карткова система реєстрації дозволяє відразу ж один примірник картки передати до картотеки для контролю за виконанням документів.

Картки можна групувати за будь-яким принципом: за авторами, кореспондентами, темою порушених питань, видами документів, реєстраційними номерами, датами, строками виконання, виконавцями. У журналі ж запис ведеться виключно в хронологічній послідовності, у порядку надходження документів.

При картковій формі реєстрації можливе застосування засобів механізації та автоматизації [12].

Автоматизована форма реєстрації має суттєві переваги над традиційними паперовими формами – картковою та журнальною, адже вона дає можливість формувати єдиний центральний банк даних, доступ до якого можливий з будь-якого комп'ютера, підключеного до локальної мережі. Автоматизована форма реєстрації ґрунтується на комплексному використанні швидкодіючих ЕОМ, які забезпечують автоматизований процес збирання, реєстрації й опрацювання реєстраційної інформації.

Як правило, з метою впровадження в установі автоматизованої реєстрації документів застосовують готові інформаційні системи, які пропонують сучасний ринок програмних продуктів. На українському ринку послуг у сфері автоматизованого або електронного документообігу найпопулярнішими системами електронного документообігу є «ДІЛО», «OPTIMA - WorkFlow» та «Megapolis. Документообіг» [10].

Нормативно-правове регулювання застосування карткової та автоматизованої форм реєстрації, як і журнальної, обумовлено Інструкцією з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, у засобах масової інформації, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 348 [13] та Типовою інструкцією з діловодства в центральних органах виконавчої влади,

Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1242 [14], Інструкцією з діловодства в Міністерстві юстиції України, затвердженою Наказом Міністерства юстиції України від 2 липня 2012 р. № 973/5 [15].

Існують і інші підстави класифікації реєстраційної діяльності, однак такі класифікації не мають важливого смислового значення і є штучними в тому сенсі, що в якості підстави вибираються ознаки, зручні для систематизації різновидів реєстраційної діяльності, але не суттєві для них самих, тобто для адекватного пізнання їх змісту й на основі цього більш повного з'ясування сутності реєстраційної діяльності загалом.

Підсумовуючи, відзначимо, що в теорії і практиці реєстраційної діяльності як складного системного утворення класифікації за видами належить важливе місце. Вона дозволяє визначити місце кожного виду реєстраційної діяльності в правовій системі суспільства, усвідомити сутність того чи іншого різновиду, її специфіку і роль у системі юридичної діяльності, визначити межі та можливості впливу на суспільні відносини, удосконалити інші різновиди юридичної діяльності, домогтися ефективності діяльності компетентних органів держави загалом.

Література

1. Готынян-Журавлёва В. В. Онтологические аспекты классификации / В. В. Готынян-Журавлёва // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Философия. Культурология. Политология. Социология. - 2011. - Т. 24 (63). - № 4. - С. 333-338.
2. Бабаев В. К. Теория права и государства в схемах и определениях: [учебное пособие] / В. К. Бабаев, В. М. Баранов, В. А. Толстик. - М.: Юристъ, 2003. - 251 с.
3. Чуткін Е. Г. Регистрационная деятельность в правовой системе общества: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Е. Г. Чуткін; Ярославль, 2005. - 191 с.
4. Спектор Е. И. Развитие административного законодательства о государственной регистрации / Е. И. Спектор // Журнал российского права. 2002. № 7. - С. 86-98.
5. Добров А. Н. Институт регистрации в административном праве: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14 / А. Н. Добров. Москва, 2005. - 177 с.
6. Шмалый О. В. Регистрация как форма государственного управления: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / О. В. Шмалый. Ростов на Дону, 2004. - 186 с.

7. Савченко С. С. Реєстраційні процедури в діяльності органів внутрішніх справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.07 / С. С. Савченко. Київ, 2012. - 18 с.

8. Мовчан Д. В. Реєстраційне провадження в діяльності органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Д. В. Мовчан; Харків, 2013. - 181 с.

9. Гурковський М. П. Реєстраційна діяльність публічної адміністрації: організаційно-правовий аспект: дис. ... канд. наук: 12.00.07 / М. П. Гурковський. Львів, 2000. - 219 с.

10. Охріменко Г. В. Реалізація функції реєстрації в системах електронного документообігу / Г. В. Охріменко // Наукові записки. Серія «Культура та соціальні комунікації» / за заг. ред. Л. В. Квасюк. - Острого: Видавництво національного університету «Острозька академія», 2010. - Вип. 2. - С. 237- 245.

11. Матвієнко О. В. Основи організації електронного документообігу: Навчальний посібник / О. В. Матвієнко, М. Н. Цивін. - К.: Центр учбової літератури, 2008. - 112 с.

12. Кузнецова Т. В. Делопроизводство (Организация и технологии документационного обеспечения управления). Учебник для вузов / Т. В. Кузнецова, Л. В. Санкина, Т. А. Быкова [и др.]; Под ред. Т. В. Кузнецовой. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. - 359 с.

13. Про затвердження Інструкції з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.1997 № 348. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/348-97-p>.

14. Про затвердження Типової інструкції з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 № 1242. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1242-2011-p>.

15. Про затвердження Інструкції з діловодства в Міністерстві юстиції України. Наказ Міністерства юстиції України від 2.07.2012 № 973/5. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0973323-12>

Феделеш М. М.,

Міжнародний університет бізнесу та права
(м. Херсон)

Надійшла до редакції: 13.04.2015

УДК 340.144(061.1ЄС)

СИСТЕМА ДЖЕРЕЛ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Форманюк В. В.

Стаття присвячена вивченню джерел права Європейського Союзу. У дослідженні сформульовано сукупність критеріїв, які дозволяють однозначно визначити джерело права Європейського Союзу. Проведено комплексний аналіз окремих видів джерел права Європейського Союзу. Конкретизовано специфічні риси, які притаманні джерелам права Європейського Союзу та відрізняють їх від джерел міжнародного публічного права. Досліджено установчі договори, нормативно-правові акти органів Європейського Союзу, міжнародні договори з третіми країнами.

Ключові слова: рішення Суду ЄС, рекомендаційні акти, директива, комунітарне право, регламент, джерела вторинного права, джерела первинного права, міжнародні угоди.

Статья посвящена изучению источников права Европейского Союза. В исследовании сформулированы совокупность критериев, позволяющих однозначно определить источник права Европейского Союза. Проведен комплексный анализ отдельных видов источников права Европейского Союза.

© В. В. Форманюк, 2015